

Kichik maktab yoshida intellektual rivojlanishda o‘quv faoliyatining axamiyati

Urganch Davlat Universiteti
Pedagogika fakulteti
“Pedagogika va psixologiya” ta’lim
yo‘nalishi 3-bosqich talabasi
Shomuratova Nilufar Davronbek qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik maktab yoshida intellektual rivojlanishda o‘quv faoliyatining axamiyati xususida qimmatli fikrlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: intellekt, shaxs, qobiliyat, tanqidiy fikrlash, kognitiv jarayonlar, stimul, reaksiya, qabul qilish, xususiyat, ta’lim.

Аннотация: В данной статье представлены ценные идеи о значении учебной деятельности в интеллектуальном развитии в младшем школьном возрасте.

Ключевые слова: интеллект, личность, способности, критическое мышление, познавательные процессы, стимул, реакция, рецепция, черта, воспитание.

Annotation: This article presents valuable ideas about the importance of educational activities in intellectual development at junior school age.

Key words: intelligence, personality, ability, critical thinking, cognitive processes, stimulus, reaction, reception, trait, education.

Kirish. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 25-yanvardagi “Respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatini samarali yo‘lga qo‘yishga doir birinchi navbatdagi tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-14-sonli farmoni ijrosini ta’minlash maqsadida “Maktabgacha va umumiy o‘rta ta’limni yangi bosqichga olib chiqish, uning sifatini oshirish hamda ta’lim dasturlarini takomillashtirish maqsadida shunday tartib o‘rnatilsinki, unga muvofiq 2023/2024 o‘quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich, yani umumiy o‘rta ta’lim muassasalarining 1-4-sinflarida o‘quvchilarga boshlang‘ich, 5-9-sinflarida tayanch hamda 10-11-sinf o‘quvchilarining qiziqish va qobiliyatiga mos bo‘lgan bilimlarni berishga yo‘naltirilgan o‘quv dasturlari va o‘quv-metodik majmualar joriy etiladi.

Hozirgi kunda farzand bilan ota-ona o'rtasidagi munosabatlar dolzarb muammolardan biridir, chunki ota-ona farzand tarbiyasida turli muammoli vaziyatlarga duch keladi. Vaholanki, bunday vaziyatlarda bolani sabr-toqat bilan tushunishga xarakat qilinsa, ta'lim-tarbiya jarayoni samarali bo'ladi. Maktabdagi bolalarning muvaffaqiyatga erishish motivasiyasini shakllantirishda oiladagi tarbiya usullarini to'g'ri yo'naltira olishni o'rganish ilmiy psixologiyaning dolzarb masalalaridan biridir. Shu va yuqorida keltirilgan fikrlar mavzuning dolzarbligini ko'rsatadi.

Bolaning maktab o'quvchisi bo'lishi uning hayotida "burilish"ni yuzaga keltiradi. Uning asosiy faoliyati, birinchi va eng muhim vazifasi o'qish, ya'ni yangi bilimlarni, ko'nikma va malakalarni ortirishdan, tabiat hamda jamiyat haqida sistemali ma'lumotlar to'plashdan iborat bo'lib qoladi. O'z – o'zidan ma'lumki, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'qishga nisbatan yuksak javobgarlik munosabati birdaniga tarkib topib qolmaydi. Bunda anchagina individual farqlar kuzatilsa ham o'qishga bo'lgan munosabatlar va motivlarining rivojlanish dinamikasi odatda qonuniy xarakterga ega bo'ladi. Etti yoshli bolalar ta'limning boshlang'ich davrida maktab mashg'ulotlarining yaqin kelajakdagi istiqbollari ijobiy idrok qiladilar. Bolalarda hatto xarakterli xususiyatlarni jixatlardan farq qiladigan o'ziga hos ehtiyoj ham paydo bo'ladi. Bu aslida hali o'qishga bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishga bo'lgan ehtiyoj emas, biron yangi narsani, tevarak- atrofdagi voqelik hodisalarni bilishga bo'lgan ehtiyojdir. Bu ehtiyoj o'zining kichkina bolalik xolatini o'zgartirish, mustaqillikning navbatdagi bosqichiga ko'tarilishi, oilani katta va ish bilan band a'zosi bo'lishi istagidir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Xorijiy olimlar tomonidan maktab ta'limi borasida qator izlanishlar amalga oshirilgan, jumladan, J.Dyui, A.Maslou, Z.Freyd, T.Parsons, J.Piaje, P.Ekman, M.Klennert, S.Xarter va boshqalarning olib borilgan ilmiy izlanishlarida bolalarda hissiy o'zini-o'zi bilish, his-tuyg'ularini tushunish, o'z-o'zini nazorat qilish va his-tuyg'ularini boshqarish, munosabatlarni tartibga solish, muloqot qobiliyatlari, empatiya, boshqalarning his-tuyg'ularini qabul qilish, ijtimoiy tarbiya muammosi masalalari, ijtimoiy-hissiy rivojlanish borasida sharhlar bayon qilingan.

Kichik maktab yoshining eng kichik yoshlarida o'quvchilarni tartibga solish ancha qiyin bo'ladi. Chunki ular bog'chada o'yin faoliyatidan olinib, o'qish faoliyatiga yo'naltiriladi. Aynan shu davr 7 yoshdagi inqiroz hisoblanadi. O'quvchi

maktabga kelgan kundan e'tiboran ta'lim jarayonida unda ilmiy tushunchalar va tasavvurlar miqdori soat sayin orta boshlaydi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda ilmiy tushunchalarni to'g'ri tarkib toptirish uchun o'qituvchi bola tafakkurining rivojlanishi xususiyatlarini, uning qonuniyatlarini puxta anglab olgan bo'lishi kerak. Fikr yuritish operatsiyalarning psixologik asoslari va mexanizmlarini bilmasdan turib, u bularni o'qituvchilar ongiga singdira olishlari mumkin emas. Oqilona tashkil qilingan ta'lim jarayoni mazkur yoshdagi bolalarning tafakkurini jadal rivojlantiradi. Kichik maktab yoshidagi bolalarni o'qitish jarayoni, o'quv faoliyatining asosiy komponentlari, o'quv vaziyatlari, o'quv harakatlari, nazorat etish va baxolash bilan (V.V.Davidov) tanishtirishdan boshlanadi. Neyrofiziologik jihatdan ixtiyoriy diqqat va o'qish uchun zarur bo'lgan ko'plab miyada kechadigan jarayonlar, asosan, 7-8yoshda shakllanadi. Ya'ni shu yoshda bola 45 minutlik aqliy mehnatga tayyor bo'ladi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchi faolligining, asosan, uch xil ko'rinishi mavjud bo'lib, bular: jismoniy, psixik va ijtimoiy faollikdir.

1. Jismoniy faollik - sog'lom organizmning harakat qilishiga bo'lgan turli to'siqlarni yengish.
2. Psixik faollik bu - bola o'zini bilishga nisbatan ehtiyoj.
3. Ijtimoiy faollik - ijtimoiy aralashuv, tez til topishib ketish.

Qiyinchiliklar bilan ularni tashlab qo'ymasdan, ularga yordam bergan holda qo'llab-quvvatlashimiz zarur. Kichik maktab yoshidagi bolalar kattalarning u haqidagi fikr va bergan baholariga qarab, o'zlariga o'zlari baho beradilar. Shuningdek, o'quvchining o'ziga-o'zi beradigan bahosi, turli faoliyatlaridagi muvaffaqiyatlariga ham bog'liq bo'ladi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'z-o'ziga beradigan baholari turlicha - yuqori, adekvat - mos yoki past bo'lishi mumkin. Bu yoshdagi bolalarda mavjud bo'lgan ishonuvchanlik, ochiqlik, tashqi ta'sirlarga beriluvchanlik, itoatkorlik kabi xususiyatlari ularni shaxs sifatida shakllantirish uchun yaxshi imkoniyat yaratadi. Kichik maktab davrida boshqarishdan o'z-o'zini boshqarishga o'tishi nihoyatda muhimdir. hnat faoliyati ham o'quvchi shaxsi rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu faoliyatlar asosida muvaffaqiyatga erishish motivlari bilan bog'liq bo'lgan shaxs xususiyatlari tarkib topa boshlaydi. Kichik maktab davrini bolaning turli faoliyatlarda muvaffaqiyatga erishishini belgilab beruvchi asosiy, shaxsiy xususiyatlarni yuzaga kelish va mustahkamlash davri deb

hisoblash mumkin. Bu davrda muvaffaqiyatga erishish motivlari tarkib topa boshlaydi. Bu yoshdagi bolalar soatlab yolg'iz holda sevimli mashg'ulotlari bilan shug'ullanishlari mumkin va shular asosida ularda mehnatsevarlik va mustaqillik fazilatlarini shakllanadi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Xulosa qilsak, kichik maktab yoshidagi bolalarda o'quv faoliyatining xususiyatlarini tahlil qilsak, bu faoliyatdagi qiyinchiliklarni yaqqol guvohi bo'lamiz. Kichik maktab davridan boshlab o'quvchilarni mustaqil mehnat faoliyatiga amaliy va psixologik jihatdan tayyorlashga e'tibor beriladi. Bu davr ichida bolalarda mehnatga nisbatan ongli, ijobiy munosabatda bo'lish asoslari tarkib topa boshlaydi. Ularda mehnatga havas uyg'onadi, mehnatga va mehnat ahllariga hurmat bilan qarash, ijtimoiy foydali ishlarda qatnashishga intilish singari fazilatlar tarkib topadi. O'quv faoliyati boladan nutq, diqqat, xotira, tasavvur va tafakkurini kerakli darajada rivojlanishini talab etgan holda, bola xulq-atvorining rivojlanishi uchun yangi sharoitlarni yaratadi. Kichik maktab davri bu anglanilgan va ixtiyoriy xatti-harakatlarga o'tish davridir. Bola faol ravishda o'zini o'zi boshqarishga, qo'yilgan maqsadlarga ko'ra o'zining faoliyatini tashkil etishga o'rganish davridir. Kichik maktab davrida xatti-harakatlarning yangi shakllarini paydo bo'lishi bevosita o'quv faoliyati bilan bog'liqdir. Hech bir o'qituvchi maktabga birinchi bor kelgan boladan o'zi o'rgatmagan arifmetik misol va masalalarni echishni talab etmaydi, lekin afsuski, juda ko'p o'qituvchilar ulardan qunt bilan o'qishni, uyushqoqlikni, ma'suliyatlilikni, tartibga aniq rioya etishni talab etadilar.

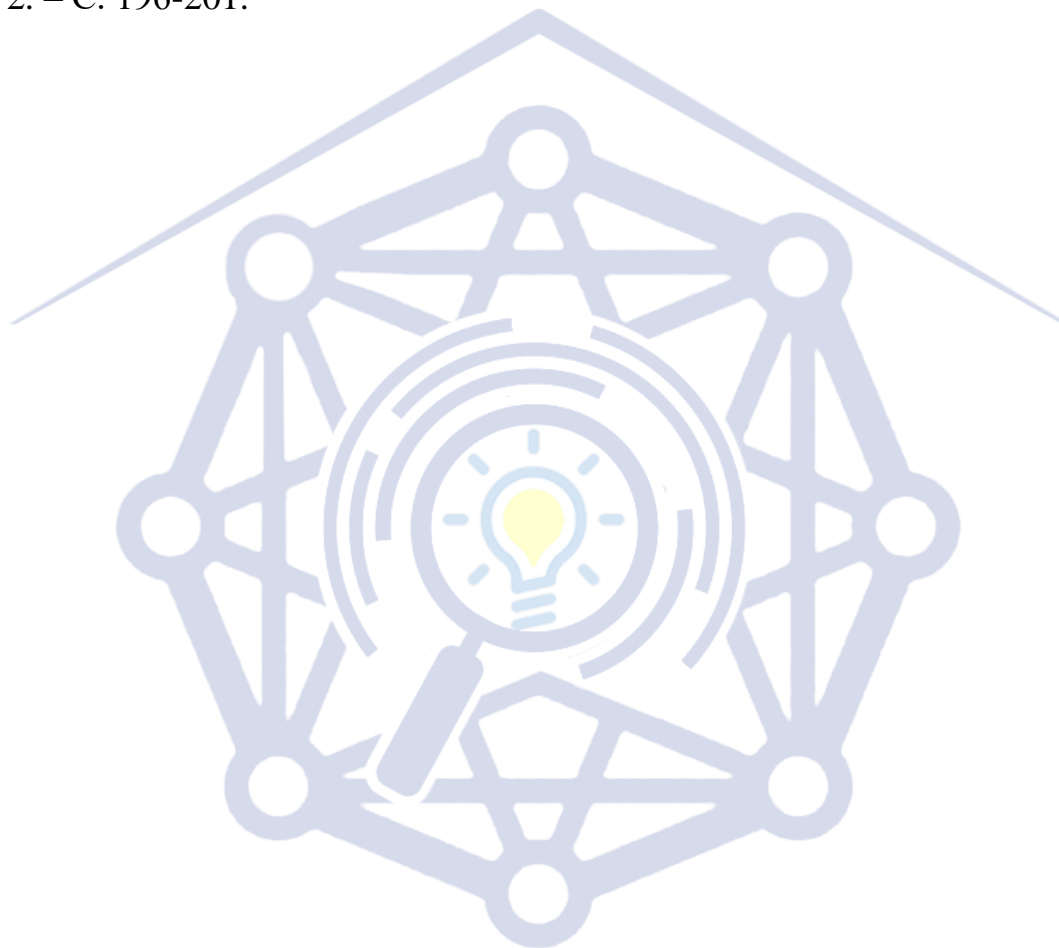
Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 25-yanvardagi “Respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatini samarali yo'lga qo'yishga doir birinchi navbatdagi tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida”gi PF-14-sonli farmoni.
2. M.G.Davletshin, Sh.Do'stmuhamedova, M.Mavlonov, S.To'ychiyeva “Yosh davrlari va pedagogik psixologiya”. Toshkent- 2004.
3. E.G'.G'oziyev “Ontogenez psixologiyasi”. Toshkent- 2020.
4. Z.T.Nishanova, N.G.Kamilova, D.U.Abdullaeva, M.X.Xolnazarova “Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya”. Toshkent- 2018.
5. F.I.Xaydarov, N.I.Xalilova “Umumiy psixologiya”. Toshkent-2021



6. Razakova R. S. The Essence of the Concept of Family Life in Modern Psychology //Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education (2994-9521). – 2024. – T.2. – №. 1.– C. 339-342.

7. Razakova R. S., Narimonovna Y. I. Bog ‘cha yoshidagi bolalarda xotiraning rivojlanishi //Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan. – 2024. – T. 2. – №. 2. – C. 196-201.



Research Science and
Innovation House

